

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-17-48>

УДК 332.33:331.101.262:631.11(477.53)

Оцінка ефективності використання ресурсного потенціалу підприємств галузі сільського господарства

Погребняк Л.П.

аспірант кафедри економіки підприємства
Полтавської державної аграрної академії

У статті розкрито основні тенденції формування та використання ресурсного потенціалу галузі сільського господарства на прикладі підприємств Полтавської області. За допомогою кореляційно-регресійного методу виявлено вплив рівня забезпеченості ресурсами на рівень економічної ефективності досліджуваних підприємств.

Ключові слова: ресурсний потенціал, продуктивність праці, фондозабезпеченість, фондовіддача, рентабельність, аналітичні групування, кореляційно-регресійний аналіз.

Погребняк Л.П. ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРЕДПРИЯТИЙ ОТРАСЛИ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

В статье раскрыты основные тенденции формирования и использования ресурсного потенциала отрасли сельского хозяйства на примере предприятий Полтавской области. С помощью корреляционно-регрессионного метода выявлено влияние уровня обеспеченности ресурсами на уровень экономической эффективности исследуемых предприятий.

Ключевые слова: ресурсный потенциал, производительность труда, фондооснащенность, фондоотдача, рентабельность, аналитические группировки, корреляционно-регрессионный анализ.

Pohrebniak L.P. ESTIMATION OF EFFICIENCY OF USE OF THE RESOURCE POTENTIAL IN THE AGRICULTURAL ENTERPRISES

The article shows the principal trends of formation and use of the resource potential of the agricultural sector through the example of the enterprises in Poltava Region. Using the correlation-regression method, we revealed the impact of resource endowment level on the economic efficiency level of the enterprises under study.

Keywords: resource potential, labor productivity, fund security, capital productivity, profitability, analytical groupings, correlation-regression analysis.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сталий розвиток аграрного сектору визначається передусім наявністю відповідних видів ресурсів та здатністю ефективно їх використовувати. Ресурсний потенціал галузі сільського господарства є головною умовою продовольчої безпеки країни та зростання конкурентоспроможності вітчизняної продукції на світовому ринку. У процесі виробництва сільськогосподарської продукції беруть участь земельні, трудові, матеріальні, нематеріальні, фінансові та інші види ресурсів. При цьому внаслідок обмеженості окремих видів ресурсів на аграрних підприємствах має місце ускладнення процесу виробництва. Сьогодні виникає необхідність оцінки рівня забезпечення ресурсами та його вплив на економічну ефективність сільськогосподарського виробництва як із боку керівників і власників підприємств, так і з боку представників відповідних органів державної влади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам забезпечення виробничими ресурсами підприємств сільського господарства та методиці проведення аналізу їх ефективного використання присвячено праці вітчизняних учених-економістів: М. Герасимчука, Н. Краснокутської, Й. Петровича, П. Поповича та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – оцінка рівня ефективності використання ресурсів сільськогосподарських підприємств та впливу рівня забезпеченості окремими видами ресурсів на кінцеву ефективність господарювання у галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. у процесі оцінки нами було опрацьовано дані про діяльність окремих сільськогосподарських підприємств Полтавської області протягом 2013–2017 рр., які знаходяться в одній природно-кліматичній зоні серед яких: Березоточська філія державного підприємства «Укрлік-трави»; державне підприємство «Дослідне гос-

подарство імені 9 Січня» Інституту свинарства і агропромислового виробництва НААН України; сільськогосподарське товариство з обмеженою відповідальністю «Мусіївське»; державне підприємство «Дослідне господарство «Степне» Полтавської державної сільськогосподарської дослідної станції імені М.І. Вавилова Інституту свинарства; приватне підприємство імені Калашника. Ці підприємства є типовими підприємствами Полтавської області.

Як видно з даних табл. 1, у досліджуваних підприємствах рівень забезпеченості працівників земельними ресурсами (припадає ріллі на одного працюючого) протягом досліджуваного періоду коливався від 12,5 до 34,0 га. Також простежується тенденція до зростання виробництва як валової, так і товарної продукції залежно від зростання забезпеченості пра-

цівників земельними угіддями. У табл. 2 наведено результати групування досліджуваної сукупності за рівнем забезпеченості працівників земельними ресурсами.

Як видно з результатів аналітичного групування, найвищі результати господарсько-економічної діяльності спостерігаються в групі III, для якої характерний високий рівень забезпеченості працівників земельними ресурсами. Порівняно з показниками підприємств групи I із підвищенням площі розораних сільськогосподарських угідь з 14,7 до 28,6 га в середньому величина прибутку (в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь) зростає із 171,1 до 386,2 тис. грн. в середньому.

Не менш важливим складником ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств є робоча сила. Від того, наскільки

Таблиця 1

**Динаміка показників використання земельних ресурсів
у досліджуваних підприємствах Полтавської області, 2013–2017 рр.**

Показники	№п	Роки					2017 р. до 2013 р. (+;-)
		2013	2014	2015	2016	2017	
Припадає ріллі на одного середньооблікового працівника, га	1	19,56	20,1	18,6	18,4	24,0	4,4
	2	4,8	25,0	24,2	24,5	25,5	20,7
	3	31,5	27,0	34,0	32,5	27,2	-4,3
	4	12,5	13,8	13,7	14,5	14,3	1,8
	5	17,9	18,6	17,2	17,3	16,9	-1,0
Розораність площі сільськогосподарських угідь, %	1	79,6	79,5	79,5	81,0	81,0	1,4
	2	93,7	93,7	93,7	93,7	93,7	0,0
	3	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	0,0
	4	99,3	99,3	99,3	99,3	99,8	0,5
	5	95,7	95,7	95,7	95,7	95,7	0,0
Одержано на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн: валової продукції	1	403,8	507,0	600,2	444,8	571,3	167,5
	2	438,8	420,1	482,2	511,4	423,2	-15,6
	3	850,6	896,3	965,3	1235,7	-	x
	4	685,0	624,0	581,0	738,0	737,0	52,0
	5	880,1	807,8	1021,2	968,1	848,1	-32,0
товарної продукції	1	274,0	446,2	667,7	711,0	863,5	589,5
	2	380,7	413,4	581,2	834,0	1006	625,3
	3	1285	994,5	3217	3663	3612,6	2327,6
	4	626,6	818,4	1121	1640	1796	1169,4
	5	759,1	1032,5	1603,0	2108,2	2319,9	1560,8
прибутку	1	8,84	70,1	51,7	91,3	137,5	128,7
	2	15,6	22,7	28,4	33,5	19,8	4,2
	3	155,0	156,7	1031	1285	706,8	551,8
	4	17,6	29,5	72,9	42,4	45,5	27,9
	5	80,2	103,7	652,0	589,4	337,6	257,4

1. ДП «Укрліктрави». 2. ДП «ДГ імені 9 Січня». 3. СТОВ «Мусіївське». 4. ДП «ДГ «Степне»; 5. ПП імені Калашника.

Джерело: розраховано автором за даними річ

Таблиця 2

**Групування даних досліджуваних підприємств
за рівнем забезпеченості земельними ресурсами**

Показники	Групи за рівнем площі ріллі, яка припадає на одного працюючого, га		
	I – 12,5-17,2	II – 17,3-24,2	III – 24,3-42,0
Кількість об'єктів спостереження	7	9	7
Припадає ріллі на одного середньооблікового працівника, га	14,7	19,9	28,6
Одержано на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн: валової продукції	1417,8	827,0	1630,4
товарної продукції	747,8	629,5	757,5
Прибутку	171,1	129,0	386,2

Джерело: розраховано автором

Таблиця 3

**Динаміка показників використання трудових ресурсів
у досліджуваних аграрних підприємствах Полтавської області, 2013–2017 рр.**

Показники	№ п	Роки					2017 р. до 2013 р. (+;-)
		2013	2014	2015	2016	2017	
Середньорічна чисельність працівників, осіб	1	114	111	120	121	93	-21
	2	366	350	382	376	359	-7
	3	340	381	350	357	366	26
	4	269	267	275	260	256	-13
	5	270	261	265	268	258	-12
Середньомісячна заробітна плата на 1 працівника, грн.	1	1833	2395	2740	3063	4379	2546
	2	2179	2238	2752	3317	4499	2320
	3	2774	2436	3784	4538	6714	3940
	4	2042	2302	2584	3833	5105	3063
	5	2067	2263	3912	6042	6814	4747
Продуктивність праці на 1 працівника, грн.	1	99298	128054	140233	101165	169054	69756
	2	116529	107797	119832	128429	111004	-5525
	3	248244	241879	283857	345028	-	x
	4	91820	94816	108392	123996	105922	14102
	5	157650	149996	183897	174571	159455	1805

1. ДП «Укрліктрави». 2. ДП «ДГ імені 9 Січня». 3. СТОВ «Мусіївське». 4. ДП «ДГ «Степне».
5. ПП імені Калашника.

Джерело: розраховано автором за даними річної звітності

повно забезпечені аграрні підприємства працівниками відповідної кваліфікації, залежить ефективність використання всіх інших видів ресурсів. Як видно з даних табл. 3, для досліджуваних підприємств характерне незначне скорочення чисельності працюючих. Однак ця тенденція не завжди є однозначно негативною, оскільки для розвинутих країн в останні десятиліття притаманне саме скорочення чисельності працюючих за одночасного збільшення рівня їх забезпеченості іншими видами ресурсів та зростання продуктивності праці.

Для оцінки впливу забезпеченості трудовими ресурсами на ефективність їх викорис-

тання було застосовано групування відповідних показників досліджуваних підприємств у період 2013–2017 рр. за рівнем середньооблікової чисельності працюючих (табл. 4).

Результати групування за рівнем чисельності працюючих також свідчать про наявність прямої залежності між рівнем забезпеченості трудовими ресурсами та рівнем ефективності їх використання. Так, на об'єктах спостереження у групі III (із середньою кількістю працюючих 367 осіб) спостерігається найвищий рівень продуктивності праці, тоді як для підприємств I групи характерні найнижчий рівень продуктивності праці

**Групування досліджуваних підприємств
за рівнем забезпеченості трудовими ресурсами**

Показники	Групи за рівнем середньоспискової чисельності працівників, га		
	I – 93-259	II – 260-350	III – 351-382
Кількість об'єктів спостереження	7	10	7
Середньорічна чисельність працівників, осіб	153	283	367
Середньомісячна заробітна плата на 1 працівника, грн.	3761,3	3005,7	3357,9
Продуктивність праці на 1 працівника, грн.	129025,9	144117,9	192365,4

Джерело: розраховано автором

та найвищій рівень її оплати серед досліджуваної сукупності.

Останнім складником «класичної» тріади чинників виробництва є капітал. У конкретних умовах сільськогосподарського виробництва цим складником виступають основні фонди підприємств та їх співвідношення з іншими ресурсами. Як видно з даних, що наведені в табл. 5, у цілому для досліджуваних підприємств характерне зростання рівня середньорічної вартості основних засобів і показників фондоозброєності та фондозабезпеченості.

Дані групування об'єктів досліджуваної сукупності за рівнем середньорічної вартості основних фондів (табл. 6) свідчать, що збільшення вартості основних фондів також призводить до підвищення рівня основних показників виробничої та економічної ефективності досліджуваних підприємств.

Проте використання методу аналітичних групувань дає змогу виявити лише характер залежності між зміною рівня забезпеченості одним із видів ресурсів та показниками ефективності сільськогосподарської підприємств. Для визначення кількісних параметрів низки показників ресурсозабезпеченості на рівень ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств ми використали метод кореляційно-регресійного аналізу.

Для аналізу ступеня впливу окремих чинників виробництва на рівень ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств галузі сільського господарства в роботі було досліджено сукупність показників фінансово-господарської діяльності 24 сільськогосподарських підприємств Полтавської області в період 2012–2016 рр. (статистична сукупність становить, таким чином, 100 одиниць спостереження).

Як результативний (залежний) показник ми використали показник чистої рентабельності – відношення суми чистого прибутку до сукупного обсягу витрат. На нашу думку, цей показник

найбільш повно характеризує рівень загальної ефективності суб'єкта господарювання.

Факторними (незалежними) показниками ми вибрали такі, що характеризують рівень забезпеченості підприємств основними видами ресурсів: земельними, трудовими та матеріальними.

Отже, спробуємо визначити вплив цих чинників на рівень чистої рентабельності (збитковості). До них, на нашу думку, належать: середньорічна вартість основних засобів та оборотних активів, тис. грн.; оцінка сільськогосподарських земель, тис. грн.; середньорічна чисельність працюючих, осіб.

У трифакторну модель рівня чистої рентабельності (збитковості) капіталу включено такі чинники:

x_1 – середньорічна вартість основних засобів та оборотних активів, тис. грн.;

x_2 – вартість грошової оцінки сільськогосподарських земель, тис. грн.;

x_3 – середньорічна чисельність працюючих, осіб.

Під час обчислення рівняння регресії за основу моделі було вибрано логарифмічну криву як таку, що найбільш повно відповідає характеру розвитку досліджуваних процесів.

Одержане рівняння зв'язку має аналітичний вигляд:

$$Y = 21,41 + \ln 17,242x_1 + \ln 5,245x_2 - \ln 20,221x_3.$$

Значення коефіцієнта кореляції (0,58834254) свідчить про достатньо високий ступінь взаємозв'язку між результативною і факторними ознаками. Значення коефіцієнта детермінації (0,346146944) перевищує критичне для даної сукупності (0,078) і свідчить про те, що варіація результативного показника на 34,6% зумовлена впливом цих факторних показників. Значення t-критерію (17,326) істотно перевищує критичне для цієї сукупності (3,91), що підтверджує надійність цієї моделі. Значення критерію значущості (p-level) для цієї моделі значно нижче 0,05, що підтверджує надійність моделі.

Таблиця 5

**Динаміка показників забезпечення та використання основних засобів
у досліджуваних аграрних підприємствах Полтавської області, 2013–2017 рр.**

Показники	№ п	Роки					2017 р. у % до 2013 р.
		2013	2014	2015	2016	2017	
Середньорічна вартість основних фондів, грн.	1	7358	10925	11536	12116	12477	5119
	2	29572	29661	30088	31104	35745	6173
	3	56105	32728	39031	48752	68567	12462
	4	20408	20796	21949	23461	27274	6866
	5	31877	35748	41674	58687	55346	23469
Фондозабезпеченість, тис. грн./га	1	2,5	3,8	4,1	4,4	4,5	2
	2	4,2	4,2	4,1	4,2	5,0	0,8
	3	5,7	3,2	3,8	4,9	6,9	1,2
	4	6,1	6,6	8,5	7,0	8,2	2,1
	5	7,0	7,9	9,1	13,0	12,2	5,2
Фондоозброєність, тис. грн./особу	1	64,5	98,4	96,1	100,1	134,2	69,7
	2	106,3	107,5	99,3	82,7	99,6	-6,7
	3	178,1	85,9	128,8	158,8	187,3	9,2
	4	75,9	77,9	89,6	102,0	118,5	42,6
	5	126	146	165	233	229	103
Фондовіддача, грн.	1	1,54	1,30	1,46	1,01	1,26	-0,28
	2	1,1	1,0	0,9	0,88	1,2	0,1
	3	1,50	2,82	2,55	2,53	-	x
	4	1,1	0,82	0,83	0,82	0,89	-0,21
	5	0,80	0,97	0,90	1,33	1,43	0,63
Одержано на 100 грн. вартості основних фондів, грн.: товарної продукції	1	104,4	114,5	162,3	161,5	190,5	86,1
	2	91,2	98,7	136,8	189,9	207,8	116,6
	3	227,2	312,5	848,3	748,9	525,2	298
	4	102,7	131,8	171,1	232,5	217,7	115
	5	108	131	175	163	191	83
прибутку	1	3,9	18,0	12,6	20,8	30,3	26,4
	2	3,7	5,4	6,7	7,6	4,1	0,4
	3	27,4	49,2	271,9	262,8	102,8	75,4
	4	2,88	4,7	11,1	6,0	5,52	2,64
	5	11,5	13,2	71,3	45,6	27,8	16,3

1. ДП «Укрліктрави». 2. ДП «ДГ імені 9 Січня». 3. СТОВ «Мусіївське». 4. ДП «ДГ «Степне». 5. ПП імені Калашника.

Джерело: розраховано автором за даними річної звітності

Параметри кореляційно-регресійної моделі свідчать про те, що серед досліджуваних чинників зростання чисельності працюючих може негативно позначитися на зростанні рівня рентабельності: за збільшення обсягів персоналу на одного працюючого в середньому за досліджуваною сукупністю рівень рентабельності знизиться на 3,0 в. п. При цьому зростання середньорічної вартості основних засобів та оборотних активів і сільськогосподарських угідь у вартісному виразі призводить до зростання рівня рентабельності на 2,8 та 1,7 в. п. відповідно.

Висновки з цього дослідження. Для галузі сільського господарства ступінь забез-

печення земельними, трудовими та матеріальними ресурсами має велике значення для ефективного функціонування. Характер взаємозв'язку між обсягом ресурсів та кінцевими результатами діяльності підприємств має велике значення для процесів, пов'язаних з управлінням та плануванням діяльності. Досліджені показники діяльності підприємств Полтавської області із використанням кореляційно-регресійного аналізу дали змогу виявити характер та ступінь впливу на ефективність рівня забезпеченості основними видами ресурсів, при цьому слід відзначити виявлену тенденцію щодо нега-

тивного впливу збільшення кількісного показника ресурсу праці на кінцевий результат діяльності господарюючого суб'єкта. Отримані результати слід використовувати як у

процесі стратегічного планування діяльності керівниками сільськогосподарських підприємств, так і державними органами, які займаються регулюванням галузі.

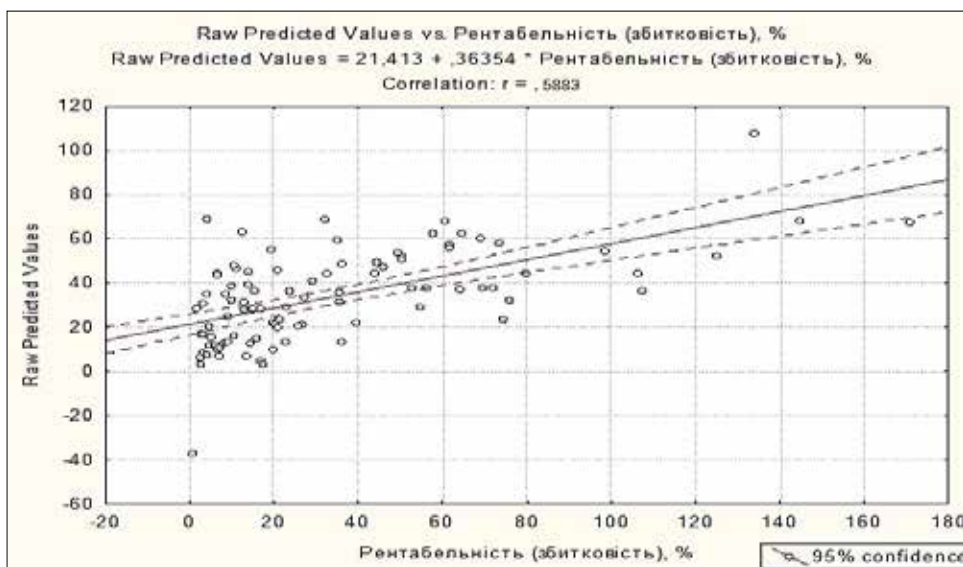

Рис. 1. Теоретичний та фактичний розподіл результативної ознаки (рівня рентабельності)

Таблиця 6

Групування досліджуваних підприємств за рівнем забезпеченості основними фондами

Показники	Групи за рівнем середньорічної вартості основних фондів, тис. грн.		
	I – 7350-21000	II – 21001-35740	III – 35740-55690
Кількість об'єктів спостереження	7	10	7
Середньорічна вартість основних фондів, тис. грн.	13659,4	29345,9	47906,1
Фондозабезпеченість, тис. грн./га	4,6	5,6	8,1
Фондоозброєність, тис. грн./особу	92,4	101,7	177,0
Фондовіддача, грн.	1,2	1,1	1,6
Одержано на 100 грн. вартості основних фондів товарної продукції, грн.	138,2	176,6	354,9
Прибутку, грн.	13,3	11,1	102,9

Джерело: розраховано автором

Таблиця 7

Машинограма кореляційно-регресійного аналізу впливу чинників на величину рентабельності (збитковості)

Regression Summary for Dependent Variable: Рентабельність (збитковість), % (Аграрні підприємства Полтавської області.sta)						
R=,58834254 R ² =,346146944 Adjusted R ² =,34255875 F(3,91)=17,326 p<,00000 Std.Error of estimate: 26,129						
N=100	Beta	Std. Err. of Beta	B	Std. Err. of B	t(40)	p-level
Intersept			21,413	23,59060	-4,29286	0,000044
LOGV2	0,395328	0,157546	17,242	4,44615	2,50928	0,013867
LOGV3	0,625114	0,149991	5,245	3,79957	4,16766	0,000070
LOGV5	-0,810137	0,137296	-20,221	4,29121	-5,90067	0,000000

ЛІТЕРАТУРА:

1. Буреєва Н.Н. Многомерный статистический анализ с использованием ППП "STATISTICA". Учебно-методический материал по программе повышения квалификации «Применение программных средств в научных исследованиях и преподавании математики и механики». Нижний Новгород, 2007. 112 с.
2. Герасимчук В.Г. Стратегічне управління підприємством. Графічне моделювання: навч. посіб. К.: КНЕУ, 2000. 360 с.
3. Дубровская Л.И., Князев Г.Б. Компьютерная обработка естественно-научных данных методами многомерной прикладной статистики: учеб. пособ. Томск: ТМЛ-Пресс, 2011. 120 с.
4. Петрович Й.М., Кіт А.Ф., Захарчин Г.М. Економіка підприємства: підручник; за ред. Й.М. Петровича; 2-е вид., випр. Львів: Магнолія, 2007. 580 с.
5. Краснокутська Н.В. Інноваційний менеджмент: навч. посіб. К.: КНЕУ, 2003. 504 с.

REFERENCES:

1. Bureeva N.N. (2007) Mnogomernyy statisticheskiy analiz s ispol'zovaniyem PPP "STATISTICA" [Multivariate statistical analysis using the "STATISTICA" SPP]. Nyzhnyy Novhorod [in Russian].
2. Gherasimchuk V.Gh. (2000) Stratehichne upravlinnya pidpryyemstvom. Ghrfachne modelyuvannya [Strategic management of the enterprise. Graphic Simulation] Kyiv: KNEU, [in Ukrainian]
3. Dubrovskaya L.I., Knyazev H.B. (2011) Komp'yuternaya obrabotka yestestvenno-nauchnykh dannykh metodami mnogomernoy prikladnoy statistiki: [Computer processing of natural science data using multidimensional applied statistics: Study allowance]. Tomsk: TML – Press, [in Russian].
4. Petrovich Y.M., Kit A.F., Zakharchyn H.M. (2007) Ekonomika pidpryyemstva [Business Economics] L.: Mahnoliya [in Ukrainian]
5. Krasnokutskaya N.V. (2001) Innovatsiynyy menedzhment [Innovation Management]. Kyiv: KNEU. [in Ukrainian]